

Мистецтво педагогічного спілкування

Педагоги, постійно спілкуючись з учнями, їхніми батьками, колегами по роботі, мають уникати конфліктів, непорозумінь, неконструктивних-суперечок, дотримуватися правил професійно-педагогічної взаємодії. З огляду на це вчителям необхідно оволодівати мистецтвом спілкування, яке є основою професійного успіху.

Педагогічний конфлікт і причини його виникнення

Володіння технологією спілкування допомагає педагогу обирати правильну поведінку в кожній ситуації. Неправильний педагогічний вплив або неправильна форма спілкування, тобто «технологічна» невідповідність до спілкування, може призвести до конфлікту між учителем і учнем.

Конфлікт (лат. *conflictus*- зіткнення) - зіткнення протилежних поглядів, інтересів і дій.

До найпоширеніших причин виникнення педагогічних конфліктів у взаємодії «вчитель - учень», «вчитель - учні» належать (за Н. Волковою):

- нездатність учителя прогнозувати на уроці поведінку учнів. Несподіваність їх учинків часто порушує запланований перебіг уроку, викликає в учителя роздратування і прагнення в будь-який спосіб подолати конфлікт. Водночас обмеженість інформації про причини того, що трапилось, ускладнює вибір оптимальної поведінки, засобів впливу на клас;
- намагання вчителя зберегти свій соціальний статус шляхом зниження статусу учня. Учитель вживає вирази низького стилю («розвісив вуха», «роззявив рота», «вештаєшся», «що ти верзеш?»). Це порушує принципи взаємодії, доводить ситуацію до конфлікту;
- оцінювання вчителем не окремого вчинку учня, а його особистості («роззява», «дурень», «нахаба»). Таке ставлення до учня впливає на формування ставлення до нього інших учителів та свідків (особливо у початковій школі);
- поспішність у намаганні суворо покарати учня з огляду на те, що зайва суворість не завадить;
- суб'єктивізм учителя у сприйнятті вчинку учня, недостатня поінформованість про його мотиви, якості особистості, умови проживання в сім'ї;
- невміння спрогнозувати наслідки необ'єктивного оцінювання вчинків дітей;
- застосування покарання без урахування позиції учнів; приниження гідності учня, що породжує захисну реакцію дитини;
- риси характеру та нестандартна поведінка окремих учнів в емоційно-особистісних взаєминах із педагогами;

- особистісні риси педагога (нездатність до самоконтролю, роздратованість, брутальність, знервованість, нетактовність, грубість, мстивість, самовдоволеність, безпорадність та ін.). Конфліктують з учнями вчителі з негнучким мисленням, стереотипністю оцінок, шаблонним підходом до їх запитів та інтересів. Особливо небезпечні їхні недовіра і підозра. Свою прискіпливість до учнів вони вважають вимогливістю, а вимогливість учнів до них сприймають як посягання на авторитет;

- брак педагогічних здібностей, відсутність інтересу до вчительської праці, невдоволення соціально-побутовими умовами життя тощо;

- незадовільна організація роботи вчителя, несприятливий соціально-психологічний клімат у педагогічному колективі.

Кожна помилка вчителя при подоланні конфліктів травмує учнів, вселяє недовіру до нього, порушує систему взаємин. У педагога виникає глибокий стресовий стан, незадоволення своєю працею, нездорове усвідомлення залежності професійного самопочуття від поведінки учнів. В. Сухомлинський зазначав: «Конфлікт між педагогом і дитиною, між педагогом і колективом - велика біда для школи... думайте про дитину справедливо - і конфліктів не буде... вміння уникнути конфлікту - одна з рис, які за самою сутністю своєю є педагогічною мудрістю вчителя».

Часто у виникненні конфліктів звинувачують учителів, а вони свою провину визнають рідко. Найчастіше це трапляється з учителями, які цікавляться лише рівнем засвоєння предмета. Ситуація на уроці доходить до конфлікту, як правило, із невстигаючими учнями. Тому в інтересах учителя – виявляти до них особливу увагу, своєчасно надаючи їм допомогу.

Трапляється, що конфлікт виникає через покарання за недисциплінованість на уроці поганими оцінками з предмета. Це не просто консервує конфлікт, а знижує зацікавленість учня дисципліною. Немало конфліктів спричинює низький рівень педагогічного спілкування вчителів, які не можуть своєчасно зупинитися, уникнути різких слів, негативних узагальнень та перебільшень («Від тебе ніколи не почуєш нічого розумного», «Ти завжди брешеш» тощо), загрозливих попереджень («Дивіться мені, щоб зробили...», «Спробуйте мені тільки не...»). Це ображає вихованців, підриває віру в те, що педагог може бути справедливим.

Незадоволення учнів учителями породжують також емоційні спалахи; дратівливість через дрібниці; використання дитячих методів дисциплінування; відвертий поділ учнів за симпатіями; залякування, вимоги у формі погроз; надмірна фіксація уваги на недоліках учнів; привселюдні образи; втручання у світ особистісних стосунків хлопців і дівчат тощо.

Початком конфлікту, як правило, є інцидент, непорозуміння, коли ще немає відкритого протистояння, а наявні лише невдоволення, нестриманість учнів. Однак це не можна обходити увагою, бо нерідко учні трактують таку

ситуацію як конфлікт. Якщо вчитель не усвідомить цього і вчасно не внесе корективів у свою поведінку, ситуація може набути деструктивного характеру. Належно продумані, делікатні превентивні (запобіжні) дії знімуть напругу, відкриють простір для позитивних емоцій. Часто ефективними бувають компроміс, взаємний аналіз ситуації.

Учитель повинен пам'ятати, що конфліктові в педагогічній діяльності легше запобігти, ніж його подолати. Тому педагогу не можна вдаватися до необдуманих заходів, карати учня, не проаналізувавши мотивів учинку. Будь-який конфлікт слід розглядати в динаміці: виникнення конфліктної ситуації - усвідомлення конфліктної ситуації - перехід до конфліктної поведінки - розв'язання конфлікту як кінцева стадія. Уміння розв'язувати педагогічні конфлікти є важливою складовою культури педагогічного спілкування.